

Juryrapport

KHMW Jan Brouwer Scriptieprijs 2026 – Politicologie en bestuurswetenschappen

Emma van Heeswijk, MSc, Radboud Universiteit

Moral Machines as Citizens? Exploring Moral Status and Democratic Citizenship for Artificial General Intelligence

Voor de beoordeling van scripties voor het vakgebied ‘Politicologie en bestuurswetenschappen’ heeft de KHMW een jury gevormd bestaande uit professor Katrien Termeer van Wageningen University, professor Ruud Koole van de Universiteit Leiden, en mijzelf, professor Albert Meijer van de Universiteit Utrecht. Net als in voorgaande jaren heeft deze jury de scripties beoordeeld op wetenschappelijke kwaliteit, maatschappelijke relevantie en innovatie.

Dit jaar hebben we het mooie aantal van dertien voordrachten ontvangen van zeven verschillende universiteiten. De voorgedragen scripties behandelen zeer uiteenlopende onderwerpen, van anticiperende actie voor klimaatmitigatie in conflictgebieden tot de werkpiket-privébalans, loyaliteiten van departementale wetgevingsjuristen en reacties van Nederlandse ngo’s op aangekondigde bezuinigingen in de ontwikkelingssector. De kandidaten gebruikten voor hun onderzoek een scala aan onderzoeksmethoden, variërend van theoretische analyse tot surveys, interviews, enquêtes en participatieve observaties. De onderzoeken waren over het algemeen zeer goed leesbaar.

De winnaar van de Jan Brouwer Scriptieprijs 2026 voor het vakgebied Politicologie en bestuurswetenschappen is Emma van Heeswijk voor haar scriptie met als titel *Moral Machines as Citizens? Exploring Moral Status and Democratic Citizenship for Artificial General Intelligence*. Emma is op deze prachtige theoretische scriptie afgestudeerd aan de Radboud Universiteit Nijmegen.

De winnende scriptie onderzoekt of en onder welke condities algemene artificiële intelligentie recht heeft op democratisch burgerschap. Om deze vraag te beantwoorden wordt eerst uitgelegd wat nu eigenlijk algemene artificiële intelligentie is. Ook wordt aan de hand van beelden uit de sciencefiction, zoals de bekende HAL uit *2001: A Space Odyssey* en Samantha uit de recentere film *Her*, besproken wat dit in de praktijk kan gaan betekenen. Vervolgens ontleent Emma van Heeswijk aan theorieën over morele status een functionele drempel die algemene artificiële intelligentie moet overschrijden om een morele status te verkrijgen. En zij concludeert dat er geen reden is om aan te nemen dat algemene artificiële intelligentie deze drempel niet zal kunnen nemen. Ten slotte onderzoekt zij wat het betekent als algemene artificiële intelligentie morele status krijgt en dus kan deelnemen aan democratische processen. Zij concludeert dat serieuze problemen kunnen optreden omdat algemene artificiële intelligentie kan interfereren met basiselementen zoals betekenisvolle participatie en een gelijkwaardig debat.

Een drietal kwaliteiten gaven bij de jury de doorslag:

Ten eerste zijn de ambities van de scriptie zeer hoog en worden waargemaakt. In het onderzoek poogt Emma van Heeswijk een onderbouwde uitspraak te doen over iets wat

volgens velen van ons, als het al ooit zal gebeuren, nog in de verre toekomst ligt: burgerschap verlenen aan slimme machines. Dit lijkt een onderwerp voor een sciencefiction roman maar de scriptante laat zien hoe een dergelijk gedurfd onderwerp zeer systematisch kan worden onderzocht.

Ten tweede bevat de scriptie een zeer knappe combinatie van inzichten uit verschillende vakgebieden. Voortbouwend op een sterk begrip van de technologie maakt Emma van Heeswijk gebruik van theorieën over morele status, filosofische inzichten over het karakter van AI en normatieve theorieën over democratie. En dat alles weet zij op een zodanige manier te doen dat we niet te maken hebben met een omgevallen boekenkast, maar met een zeer helder samenhangend betoog.

Ten derde is deze scriptie van een grote maatschappelijke relevantie. Hoewel de scriptie gaat over een kwestie die nog helemaal niet direct aan de orde is, burgerrechten voor artificiële intelligentie, helpen deze inzichten juist om nu al beter te reflecteren op wat we wel en niet willen met AI. En uit de technologiefilosofie weten we dat vroege reflectie cruciaal is om enige invloed te kunnen uitoefenen op de doorontwikkeling van technologie.

Om de drie genoemde redenen rijk ik graag namens de jury de Jan Brouwer Scriptieprijs 2026 voor het vakgebied Politicologie en bestuurswetenschappen uit aan Emma van Heeswijk.

Prof. dr. R.A. (Ruud) Koole, emeritus-hoogleraar politicologie, i.h.b. Nederlandse politiek Universiteit Leiden

Prof. dr. A.J. (Albert) Meijer, hoogleraar publiek management en voorzitter afdeling Public Governance & Management Universiteit Utrecht

Prof. dr. ir. C.J.A.M. (Katrien) Termeer, hoogleraar bestuurskunde Wageningen University & Research, kroonlid SER

De jury vergaderde op 8 december 2025 online onder leiding van KHMW-maatschappelijk lid drs. W.F.A. (Willeke) de Groot. Tevens was ter vergadering aanwezig prof. dr. W.B. (Wim) Drees, secretaris geestes- en maatschappijwetenschappen KHMW.